

lens Forsfatning i dristige og kraftige Udtryk, saaledes som det var hans vante Viis, men det er ogsaa vist, at han efterhaanden maatte bøje sig for Forholdenes Magt. Det gik ikke an at indføre en Kirkeforsfatning, som stod i den fuldkomneste Strid til den Statsforsfatning, som dengang fandtes; man maatte underordne Kirken under Staten, og i hans sidste Tid klagede han bittert over Følgerne heraf; man har jo saaledes Ytringer, som disse: „Satan bliver ved at være Satan; under Paven blandede han Kirken ind i Staten, i vore Dage blander han Staten ind i Kirken.“ Det var altsaa paa Grund af Forholdenes Magt, at Luther i saa meget bøiede sig for den gamle mægtige Kirkeforsfatning. Slettedfor Paven i Rom kom der nu en verdslig Pave, Landsherreren i hvert enkelt Land. Man har senere søgt at retfærdiggjøre dette Forhold; men det vil vise sig, at disse forskjellige Forsøg paa at retfærdiggjøre, hvad der under ugunstige Tider var bleven en faktisk Tilstand, staae i indbyrdes Modstrid med hinanden og med selve Kristendommens Grundsandheder. Nu er den gamle Statskirkes Magt endelig bleven brudt ved Tidens Udvikling, vi have her i Landet igjen indført Troesfrihed, og vi have bestemt, at Statskirken skal afløses af en Folkekirke, nu er altsaa Tiden kommen, da de dybe Tanker, Luther med saa stor Kraft havde for lært og Liv, ved Forholdenes Magt kunne komme til Gylbigheid i Forsfatningen; nu gjælder det netop om, at vi gennemføre Folkekirken paa en saadan Maade, at den i Sandhed kan hære det evangelisk-lutheriske Navn, og da, tør jeg vel sige, er der i det Mindste 3 Ting, som skulle lægges til Grund, for det Første, at vi ikke blot skulle eftertrægte en udvortes Bekjendelse, men mindes, at den kun er sand og har Betydning, naar den kommer fra Hjertet, dernæst, at der skal være et almindeligt Præstedømme i Menigheden, og endelig, hvad der udtrykkelig er sagt i den augsborgske Troesbekjendelse, at Stat og Kirke ikke maa sammenblandes. Særligt kan jeg henholde mig til Meget af, hvad der allerede er blevet sagt af andre ærede Talere, navnlig af begge mine ærede Sidemand (Termanen og S. N. Hansen), den ærede Rigsdagsmand her ligeoverfor fra Skjel-

løv (P. Olsen) og fra den ærede Pennesfører (Barfod), som jeg for Øvrigt i enkelte Punkter maatte imødegaae. Jeg skal endnu kun udtale, at det har været mig en særdeles Tilfredsstillelse, at flere af de Fordele, jeg fremhævede, der vilde følge af mit Forslag, saalidt ere blevne paaagtede, at man ikke engang har villet forsøge at vise, at disse Fordele slet ikke fulgte af mit Forslag. Jeg seer deri en Anerkjendelse af, at de dog i Virkeligheden vare tilstede, og at man ikke formaaede at imødegaae den Deviisspørelse, jeg brugte. Jeg skal ligeledes udtale min Tilfredshed med, at man slet ikke har berørt det hele Forhold, jeg omtalte, paa Bornholm; det forekommer mig, at dette dog er et saa mærkeligt Tidens Tegn, at de, der ville forhandle et Forslag som dette, ikke saa ganske kunde gaae det forbi, hvis de virkelig deri fandt nogen Støtte for den gamle Forsfatning, som de holde paa i Modfætning til dette nye Forslag, og ikke netop for det Modsatte.

Der er i det Hele en Betragtning, som ikke har kunnet Andet end paatrænge sig mig under denne Forhandling, og som jeg derfor ikke vil tilbageholde. Man har med stor Overholdt fast paa den gamle Forsfatning og paa alle dens Baand og Tvangsmidler. Den ærede sidste Taler fremhævede rigtignok nogle Forbringere, som han meente der kunde gjøres, men man vil let kunne see, at disse Forbringere gribe saa lidt ind i Forholdene, at der ved dem kun vilde være afhjulpnet meget lidt, og jeg troer ogsaa, at de ville blive en Deel mindre, naar de kom til virkelig Udførelse, i det Mindste, naar jeg huffer paa den Deeltagelse, han i sin Tid tog i Bestræbelserne for at indføre en Valgret for Menigheden. Derimod har der været stor Over for at fremhæve de mange Fæder og Misbrug, som dette Forslag vilde medføre. Man har reent glemt, at Forslaget jo udtrykkelig stiller disse Fripræster under de selvsamme Love og Forskrifter, under det selvsamme Tilsyn og under de samme Domstole, som de andre Præster i Landet. Men er da den gamle Tilstand uden Feil, er den uden Fare? Jeg troer, at man ikke behøver at kjende Meget til Forholdene for at see, at den Tid,